

HAISER ANNA KLÁRA

Egy új demokrácia első próbája: abortuszvita a rendszerváltás idején

Jelen írásban a rendszerváltáskor lezajlott abortuszvitát szeretném bemutatni az akkoriban indult folyóirat, a Magyar Napló hasábjain napvilágra kerülő cikksorozat, és a szintén a rendszerváltással egyidős magyar feminista egyesület, a Feminista Hálózat kampányának tükrében. Ezáltal betekintést nyerhetünk egy, a sajtóban lezajló vitába az abortuszról; illetve láthatjuk, hogy egy nőkből álló szervezet milyen eszközökkel küzdött az abortuszszabályozás szigorítása ellen. Mindezek hátterül szolgált a rendszerváltás, az újonnan születő demokratikus társadalom reménye és a civil szerveződés megindulása.

Abortuszviták Magyarországon a 20. század során

A század első évtizedeiben a magzat elhajtását bűncselekménynek tekintette a magyar büntetőjog. Ez 1933-ban változott meg a kúria döntése alapján: ha az anya egészsége veszélyeztetve volt, lehetővé tette az orvosi indikációt. Azt azonban sehol nem rögzítették, mik pontosan azok a betegségek, amelyek az indikáció alapjául szolgálhattak volna, ami némi kiskaput jelenthetett mind a nők, mind az orvosok számára.¹

1945 előtt az egykézés gerjesztett vitákat. A népi írók is felfigyeltek erre a jelenségre, akik a kapitalizmust kritizálták, és a modern társadalomban terjedő erkölcs-telenség megnyilvánulásának tartották az abortuszt.²

Az 1950-es évek abortusszal kapcsolatos vitáira a központi politika reprezentációja volt jellemző. A nyilvános sajtóviták, amelyek során a népi írók a szocialista erkölcsi elvekért szálltak síkra, az 1960-as években indultak el. A népi írókkal szemben nem alakult ki igazi ellentábor, az urbánusok ugyan vitába bocsátkoztak velük, de nem alkottak közös platformot. Az évtized elején a születések száma történelmi mélypontra volt, de ez a statisztika az évtized végére javult, így a vita is elcsitult. 1973-ban a politikai vezetés szigorította az addigi szabályozáson, mintegy

¹ MIKES Lili: *Terhességmegszakítás (jogi és pszichológiai aspektusok)*. Magyar Bírói Egyesület honlapja, 2017. io.mabie.hu/index.php/cikkek-tanulmányok/69-mikes-lili-terhességmegszakitas-jogi-es-pszichologiai-aspektusok. Letöltés ideje: 2019. 10. 01.

² HELLER Mária – NÉMEDI Dénes – RÉNYI Ágnes: „Népesedési viták Magyarországon, 1960–1986.” In Monigl István – Csernák József (szerk.): *Népesedési viták Magyarországon, 1960–1986. A KSH Népeségtudományi Kutató Intézet tudományos vitaülése*. Budapest, KSH Népeségtudományi Kutató Intézet, 1990. 13–125.

a népi íróknak adva igazat. Az 1980-as években zajló vitákban újdonság volt, hogy az addig néma szakértők, demográfusok is beszálltak a vitákba. Emellett létrejött a „második nyilvánosság”, megerősödött a társadalomkritika, elindult a szamizdat, tehát átalakulóban volt a szellemi környezet. A népi írók továbbra is az egyéni tudatosság helyett a nemzeti-közösségi tudatosság fontosságát hangsúlyozták. A születések száma közben továbbra is csökkent, a demográfusok sem tudtak választ adni a helyzetre.³

1989. június 5-én kerekasztal-konferenciát rendezett a Nemzetközi Családtervezési Szövetség (IPPF)⁴ európai régiója az Egészségügyi Világszervezettel (WHO) karöltve. A konferencián elhangzottakról egy kötet is megjelent,⁵ ebben az európai⁶ és a magyar⁷ terhességmegszakításos trendekről egyaránt szó esett. Mindkét tanulmány az abortusz legálissá tétele, illetve a modern fogamzásgátlási eszközök minél szélesebb körben ismertté tétele mellett érvelt. Donnay összefüggésbe hozta az abortuszok magasabb arányszámát a hatékony fogamzásgátlási módszerek alacsony alkalmazásával. A legtöbb fejlett országban, mint írta, ahol különösen szigorítják az abortusz végrehajtásának feltételeit, a nők elutaznak más országokba a műtétet végrehajtatni. Azaz a tiltás ellenére ugyanúgy alávetették magukat a műtétnek, csak illegális keretek között.⁸ Dr. Pintér Attila szerint bár Magyarországon is ismertek a korszerű fogamzásgátlási módszerek, ekkor (1989-ben) a védekezés még mindig nem elég hatékony. Az abortuszok számának csökkenését a terhességgel szembeni védekezés kultúrájának további javulásától várta.⁹ Írásában ismertette a magyar népesedéspolitikának az elmúlt 15 évben történt intézkedéseit, statisztikákat, s megállapította, hogy a magyarok családtervezési gyakorlata (élettársi kapcsolatok, válások) nem hatott kedvezően a gyermekvállalási tendenciákra. Ugyanakkor a családtervezést széles körű intézményhálózat és folyamatosan korszerűsödő egészségügy tette könnyebbé.¹⁰

Az államszocializmusban volt egy alulról szerveződő aláírásgyűjtő kampány az abortusz megszigorítása ellen, melyet azonban elfojtottak, a szervezőket ellehetetlenítették. Ezt az akciót az egyetemista Kőrösi Zsuzsa és akkori férje, Pór György

³ HELLER – NÉMEDI – RÉNYI Ágnes: i. m. 13–125.

⁴ A Nemzetközi Családtervezési Szövetség (The International Planned Parenthood Federation) világszerte 6 régióra bontva működik napjainkban is. A szerveződés az 1950-es években indult, férfiak és nők egy csoportja azért kampányolt, hogy a nők maguk rendelkezzenek a termékenységükkel, testükkel. 1952-ben 8 ország részvételével alapították meg a szövetséget, ma már 166 országban vannak jelen.

⁵ MÉSZÁROS Árpád (szerk.): *Az abortusz Európában. Kerekasztal konferencia: 1989. jún. 5.* Budapest, Központi Statisztikai Hivatal, 1990. A kötetben ismertetik néhány európai országon kívül az USA, illetve a Szovjetunió terhességmegszakítással kapcsolatos politikáit, tendenciáit is.

⁶ Dr. France DONNAY: „Az abortusz Európában”. In Mészáros Árpád (szerk.): *Az abortusz Európában. Kerekasztal konferencia: 1989. jún. 5.* Budapest, Központi Statisztikai Hivatal, 1990. 27–38.

⁷ Dr. PINTÉR Attila: Az abortusz-helyzet Magyarországon. In *Az abortusz Európában.* 63–67.

⁸ DONNAY: i. m. 28–30.

⁹ PINTÉR: i. m. 64.

¹⁰ PINTÉR: i. m. 66–67.

nevéhez szokták kötni. Kőrösi Zsuzsa azóta maga is feldolgozta egy tanulmányban a petíció beadását megelőző szervezkedést, az aláírásgyűjtők és az aláírók közül néhányval interjú is készített, melyben motivációjukat elemezte. Végül ismertette az akciót követő hónapokat, illetve az MSZMP reakcióját és a kiszabott büntetéseket.¹¹

Abortuszvita a rendszerváltás idején – sajtóvita a Magyar Napló hasábjain¹²

A rendszerváltás időszakában kialakult abortuszvitát az 1989-ben létrejött Pacem in Utero (Orvosok és jogászok az abortusz ellen) elnevezésű egyesület 1990-es beadványsorozata indította el, melyet az Alkotmánybíróságnak nyújtottak be. Az orvosokból és jogászokból álló egyesület célja „az emberi élet orvosi és jogi védelme a fogamzástól a természetes halálig orvosi és jogi eszközökkel.”¹³

Mint az az Alkotmánybíróság 1991-es határozatából kiderül, „az indítványozók egyik csoportja a terhességmegszakítást szabályozó rendelkezéseket azért kifogásolta, mert álláspontja szerint azok alkotmányellenesen engedik meg, illetve alkotmányellenesen tág körben engedik meg a terhesség megszakítását.” Továbbá az indítványozók szerint az alapjogokat törvénynek kell szabályoznia, az abortuszt azonban miniszteri rendeletekkel szabályozták. Az Alkotmánybíróság egyetértett azzal, hogy alkotmány sértő a rendeleti szintű szabályozás, és 1992. december 31-i hatállyal hatályon kívül helyezte az abortuszra vonatkozó szabályozást. E dátumig kellett a törvényhozásnak (azaz az országgyűlésnek) megalkotnia a magzat jogállásáról és a terhességmegszakításról szóló törvényt.¹⁴

Az Alkotmánybíróság határozata nyomán tehát elindult a vita a közvéleményben. Ehhez az egyik platformot a Magyar Napló nyújtotta. Azért döntöttem úgy, hogy a lapban zajló vitát mutatom be, mert szinte minden olyan érv elhangzik – mind a magzatvédők, mind az abortuszpártiak részéről –, ami az abortusszal kapcsolatos viták során felmerülhet. Figyelemre méltó tény továbbá, hogy a női írók még mindig kisebb arányban vettek részt a vitában, mint a férfiak.

A vitaindító cikk Bálint B. András¹⁵ tollából született, *Hangos némaság* címmel. A Pacem in Utero egyesület tagjaként úgy vélte, nemcsak vallási, hanem orvosi és jogászai szempontból is vitatható a művi terhességmegszakítás. Bálint szerint az apát ugyanolyan jogok illetik a magzat sorsa feletti döntésben, mint az édesanyát. Szerinte egy kárpátaljányi magyarral kevesebb született a művi vetélések engedélyezé-

¹¹ KÖRÖSI Zsuzsanna: *Petíció az abortusz-szabadság megőrzéséért – 1973*. 2017. Kézirat.

¹² A Magyar Napló a rendszerváltással egyidős (1989-ben indult) irodalmi folyóirat, melyet a Magyar Írószövetség jegyez. 1990 nyarán több számon át húzódó vita alakult ki a lap hasábjain az abortusz-törvény szigorítása kapcsán.

¹³ Az egyesület 1989-ben jött létre a Miskolci Egyetem Polgári Jogi Tanszékén: communio.hu/meh/pu.htm. Utolsó letöltés ideje: 2019. 01. 17.

¹⁴ 64/1991. (XII. 17.) AB-határozat public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/417E9068C1A8AFC3C1257ADA00525A1F?OpenDocument. Letöltés ideje: 2019. 12. 04.

¹⁵ Bálint B. András (1947–1997) jogász, újságíró.

se nyomán is – még a nyugati jogrendszerek sem engedik, hogy ilyen parttalaná váljon az abortuszok mennyisége, és az állam sem támogathatja az önpusztítást. Végül felvetett egy igen fontos szempontot: a Ptk. szerint az ember jogképessége már a fogamzástól kezdődik (ha élve születik). Egy hangzatos képpel indított és zárt: Bernard Nathanson *The Silent Scream*¹⁶ című dokumentumfilmjéből idézte fel azt a jelenetet, ahogy a szike benyúlt a magzathoz a méhbe, s a magzat sikolyra nyitotta a száját.¹⁷ (Ez a kép visszatér a vita során is.)

Szabó A. Ferenc¹⁸ kifejező című cikkében – *A tilalom rossz recept* – egyet nem értését fejezte ki az abortusztörvény szigorítása felett. Szerinte az olyan diktátorok után, mint Hitler vagy Sztálin, egyenesen megdöbbenő az indítvány. Szabó úgy vélte, hogy bár már fejlett fogamzásgátló eszközök állnak rendelkezésre, az nincs biztosítva, hogy ezek mindenkihez eljussanak. Hangsúlyozta, hogy bár az abortuszműtét megviseli mind a nőt, mind az orvost, de az abortusztilalom bevezetését végzetesnek tartaná a társadalomra nézve. Ha az állam szembezáll a család érdekeivel, az hosszútávon súlyos következményekkel járhat. Szabónál is előkerül a nemzetgyarapítás gondolatának képtelensége. A fokozatosságban s abban hitt, hogy amíg teljesen el nem terjed a felvilágosítás és a modern, korszerű fogamzásgátlási módszerek, legyen mindenkinek szabad döntési lehetősége.¹⁹

Csalog Zsolt²⁰ csatlakozott a magzatvédők törekvését elítélő táborhoz: ő életpárti, de bármennyire is nyitott, a Bálint B. András által említett „magzat sikolya”, illetve az a felvetés, hogy abortusz nélkül másképpen népesebb lenne Magyarország, nem illik a keresztény-európai értékrendbe – melyre szintén Bálint hivatkozik. Csalog felemlítette a túlnépesedés veszélyét, ugyanakkor fontosnak tartotta, hogy mindenkinek kijárjon az őt megillető szabadság: aki elfogadhatatlannak tartja az abortuszt a családtervezés egyik eszközeként, elutasíthassa azt, de a szabályozás során legyenek tekintettel a másik félre is.²¹

Solt Ottília²² volt az első női hozzászóló a vitához. Abból indult ki: a nőket „csak kemény civilizációs tiltások bírhatják rá”, hogy lemondjanak az anyaságról. Felvetette a kérdést: a férfi vagy a nő karrierjében jelent-e nagyobb hátralépést a gyermekvállalás. Számtalan nőt a férfi kényszeríti olyan helyzetbe, hogy inkább az abortuszt választja. Soltnál is megjelent a túlnépesedés aggálya, aminek kontrollálásához elengedhetetlen a születésszabályozás. Abortusz nélkül viszont nincs

¹⁶ Az abortuszzellenes oktatófilm 1984-ben jelent meg, ultrahangfelvételen keresztül mutat be a méhen belül lezajló abortuszt. A cikkben szereplő elhíresült jelenet is a filmből származik, amikor a magzat fészkelődik és sírásra nyitja a száját a műtét alatt. A film az abortuszzellenes kampány egyik népszerű eszköze lett, de az orvosok egy része félrevezetéssel vádolja a film készítőit.

¹⁷ BÁLINT B. András: „Hangos némaság”. *Magyar Napló*, 2. évf. 22. sz. 1990. május 31. 9.

¹⁸ Szabó A. Ferenc (1943) politológus, történész.

¹⁹ SZABÓ A. Ferenc: „A tilalom rossz recept”. *Magyar Napló*, 2. évf. 24. sz. 1990. június 14. 10.

²⁰ Csalog Zsolt (1935–1997) író, szociográfus, szociológus.

²¹ CSALOG Zsolt: „Alázatos megjegyzések egy magzat sikolyához”. *Magyar Napló*, 22. évf. 25. sz. 1990. június 21. 9.

²² Solt Ottília (1944–1997) szociológus, politikus, az SZDSZ alapító tagja.

születésszabályozás. Solt szerint nincs olyan biztonságos megelőzési mód, amely a nőkre nézve nem kockázatos, így nem lehet kizárni a terhesség megszakítását mint születésszabályozási módot. Figyelembe véve a Földet fenyegető túlnépesedést, aggályosnak tartotta a magzatvédők törekvéseit.²³

Dr. Paksy Mária²⁴ a Pacem in Utero Egyesület tagjaként leszögezte: az egyesület nem valláserkölcsi alapon köteleződik el az élet védelmében. Tény viszont, hogy Magyarországon kiugróan magas az abortuszok száma, ami egyfajta „kórképet” is nyújt a társadalomról. Kijelentette továbbá, hogy az egyesület nem követeli az abortusz azonnali és teljes betiltását, Szabó A. Ferenc állításával ellentétben. Részt akarnak venni azonban abban a „tudatformálási folyamatban”, amely helyreállítja az értékrendet, a családok méltóságát, melyek elengedhetetlenek egy egészséges nemzedék felnevelésében. A fogamzásgátlás, családtervezés fontosságát hangsúlyozta, szemben azokkal, akik „az emberi értékek helyett az anyagi jólét és biztonság fetisizálása [...] mellett szavaznak.”²⁵

Lántzky László²⁶ szerint „minden lehető eszközzel küzdeni kell az életellenes cselekedetek megszüntetéséért.” Úgy látta, az eddigi írásokban nem volt jó a kérdések megközelítése: egy átfogó problémát akarnak megoldani rész kérdések felől. A természet törvényeit és a fajfenntartás ösztönét nem kerülhetjük ki vagy kormányozhatjuk, a születésszabályozásnak pedig ezekkel kell összhangban lennie.²⁷

Bollobás Enikő²⁸ is csatlakozott a vitához. Írásában arra hívta fel a figyelmet, hogy a vita két táborra oszlik ugyan, de van átfedés köztük (pl. a katolikus között is vannak szép számmal, akik az abortusztörvény szigorítását ellenzik, dacára a vallási előírásoknak). Feltette a kérdést, mikortól tekinthető az élet folyamatában a kezdet, ha a nyelv (embrió, magzat) és a vallási rítusok (vetélés esetén nincs temetés) is különbséget tesznek. Bár az abortusz mindig morális kérdés marad, választás csak akkor lehetséges, ha vannak egyéb alternatívák fogamzásgátlásra – ez viszont korántsem adott minden nő számára. A tiltással pedig csak az illegális abortuszok száma nő meg, ami tragikus következményekkel járhat a nőkre nézve. Bollobás rámutatott arra, amire korábban többen is: az abortusz tiltása a diktatórikus rendszerek jellemzője, Magyarország pedig, ha a liberális Európa része akar lenni, csakis az abortusz törvényes liberalizálásával válhat azzá. Végül azzal érvelt: a magyarországi abortuszhelyzet egyfajta jelzés, milyen problémák vannak nálunk a családtervezés és a fogamzásgátlás kapcsán.²⁹

²³ SOLT Otília: „Nincs születésszabályozás abortusz nélkül”. *Magyar Napló*, 22. évf. 27. sz. 1990. július 05. 6.

²⁴ Dr. Paksy Mária pszichiáter szakorvos, a pro life mozgalom elkötelezett aktivistája, a Pacem in Utero egyesület tagja.

²⁵ DR. PAKSY Mária: „Kinek kell magyarázkodni?” *Magyar Napló*, 22. évf. 28. sz. 1990. július 12. 10.

²⁶ Lántzky László József (1945–2014) a KDNP alapító tagja, író, újságíró.

²⁷ LÁNTZKY László: „A törvények összhangja: Az abortusz: életellenes cselekedet”. *Magyar Napló*, 22. évf. 29. sz. 1990. július 19. 11.

²⁸ Bollobás Enikő (1952) irodalomtörténész, amerikanista, az MTA doktora, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Amerikanisztika Tanszékének egyetemi tanára.

²⁹ BOLLOBÁS Enikő: „Metonímiák, táltumok és sikolyok”. *Magyar Napló*, 22. évf. 30. sz. 1990. július 26. 10-11.

Csiki László³⁰ szerint máris politikai kérdés lett az abortuszvitából. Írásában elmesélte egy nőismerőse tanulságos történetét, aki előszeretettel fejtette ki abortuszellenes nézeteit. Tinédzserkorú lánya viszont teherbe esett, és alig mert odaállni az édesanyja elé. A magzatot végül elvetették, de a lány elköltözött anyjától, alig-alig tartják a kapcsolatot. Csiki a történetből a lány édesapját hiányolta, akit senki sem kérdezett meg, mit gondol a kérdésről. A történet tanulsága: az abortusz miatt egész családok sérülhetnek, de a helyzeten csak ront, ha tiltjuk, tabusítjuk a terhességmegszakítás kérdését.³¹

1990. augusztus 6-án jelent meg a sajtóvita zárócikke a lapban. Szabó A. Ferenc egy összeállítást szerkesztett olyan huszadik századi magyar írók (Bálint György, Karinthy Ferenc, Kassák Lajos stb.) abortusszal kapcsolatos állásfoglalásairól, akik helytelennek tartották a szigorítást.³² Bálint B. András összegzése szerint az abortusz körül felcsapó vita arról tanúskodik, hogy a magyar társadalom még nem modern társadalom, hiszen a „szabadság jószerivel kimerül a szabadosságban, a teljesebb emberré levés az anyagi javak teljességének megszerzésével.”³³ Cikkében a vita mindegyik hozzászólójának igazat adott, annak is, aki ellenezte, és annak is, aki támogatta az abortusz liberalizálását, hiszen mindnek megvan a maga igazsága.

Több utószó is született a vitához, az egyik Dr. Ádám György³⁴ tollából. Ádám pontról pontra végigment a *Konszenzus az élet védelmében*³⁵ című, 1990. május 12-én aláírt, öt pontból álló követelésen, amit a magzatvédők egyesülete állított össze. A követeléseket azért is aggályosnak tartotta, mert bár négy orvos aláírta, a pontok megírása előtt nem történt semmilyen konzultáció a genetikusokból, szülészekből és nőgyógyászokból álló szakmai grémiummal. Meglátása szerint a gyermek születésétől fogva számít embernek, mivel akkor válik el egy másik embertől, lesz autonómmá, és jelenik meg a társadalomban. Cáfolta a magzatvédők állítását; szerinte

³⁰ Csiki László (1944–2008) erdélyi származású magyar költő, elbeszélő, drámaíró, forgatókönyvíró, műfordító.

³¹ CSIKI László: „Mamma mia!”. *Magyar Napló*, 22. évf. 30. sz. 1990. július 26. II.

³² SZABÓ A. Ferenc: „Írók az abortuszról. A megszületettek védelme”. *Magyar Napló*, 22. évf. 32. sz. 1990. augusztus 9. II.

³³ BÁLINT B. András: „Menekülés az életből?” *Magyar Napló*, 22. évf. 32. sz. 1990. augusztus 9. II.

³⁴ Ádám György (1921–2011) ügyvéd, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem nyugalmazott professzora, az ELTE Állam és Jogtudományi Karának tiszteletbeli egyetemi tanára, elhíresült a hálapénz elleni harcáról, a kártérítési perekben pedig rendszerint a betegeket képviselte.

³⁵ „Konszenzus az élet védelmében”. In Gresz Miklós (szerk.): *Együtt az életért fenntartások nélkül*. Budapest, Magzatvédő Társaság, 1990. A konszenzus pontjai a következők:

1. Az emberi élet a fogantatás pillanatában kezdődik.
2. A művi abortusz nem kívánatos beavatkozás.
3. Elő kell mozdítani, hogy a nem kívánt terhességet megelőzzék és ne megszakítsák.
4. Szociális okból művi abortuszt végezni semmiféleképpen nem a megfelelő eszköz a problémák megoldására.
5. A megfogant emberi életnek jogai vannak. Bár az egyes korok és társadalmak ezt másképp ítélik meg, hazánkban ennek a kérdésnek tanulmányozása, nyilvánosságra hozatala a társadalom számára egyik elsőrendű feladat.

az életnek nem minden szakasza emberi élet – erősen vitatta, hogy minden megfogant életnek emberi jogai vannak. Tagadta, hogy a nemi élet egyszerűen örömszerzés lenne: a férfi és nő (társadalmi) kapcsolatának legemberibb megnyilvánulásának tartotta. Kitért arra, hogy maguk a fogamzásgátló eszközök is drasztikus beavatkozásnak számítanak bizonyos értelemben.³⁶

Augusztus 30-án Czakó Gábor³⁷ utószavát olvashattuk. Hét pontban szedte össze érveit a liberális abortuszszabályozás ellen. Szerinte a magzat ember volta tagadhatatlan, megölését engedni olyan, mint az emberölést jóváhagyni. Az abortusz tehát szerinte a többihez nem fogható emberölés, hiszen „előre megfontolt szándékkal, bünszövetkezetben, különös kegyetlenséggel, általában nyereségvágyból, gondozásra bízott kiskorú sérelmére” történik. Ebben pedig cinkos mindenki, aki hagyja az abortuszszabályozás liberalizálását.³⁸

A Feminista Hálózat abortuszkampánya

Az 1990-ben alakult Feminista Hálózatban csak nők tevékenykedtek, az abortuszszabályozás megszigorítása ellen folytatott kampányukkal pedig nemcsak a sajtó közönségét, hanem a politikusokat, illetve a politikai döntéshozatalt is befolyásolni kívánták, ehhez pedig az egész magyar nőtársadalmat mozgósítani szerették volna. A kampányról a legtöbb részletet az egyesület újságjából, a Nőszemélyből tudtam meg, de egyéb sajtócikkek, az országgyűléshez intézett beadvány és egy plakát is tudósít a Feminista Hálózat abortusszal kapcsolatos álláspontjáról.³⁹

Nem sokkal a magzatvédők Alkotmánybírósághoz intézett beadványa után, 1990 őszén a Feminista Hálózat tagjai aláírásgyűjtésbe kezdtek, és rövid idő alatt kb. hatezer aláírást gyűjtöttek össze. Egy évvel később, 1991. október 31-én ezeket az aláírásokat átadták az Alkotmánybíróságnak, a Feminista Hálózat álláspontját tartalmazó levéllel együtt.⁴⁰ Fennmaradt néhány üres lap az aláírásgyűjtő ívek közül, illetve egy egyoldalas, 1990. június 25-i keltezésű nyílt levél, amelyet „a tiltakozást kezdeményező állampolgárok” nevében írtak alá, de nem derül ki pontosan, hova szánták, valószínűleg ez volt a petíció szövege. Ebben olyan új abortusztörvényt követeltek, amely lehetővé teszi az állampolgárok szabad választását azt illetően, hogy élnek-e az abortusz lehetőségével. Arra hivatkoztak, hogy az abortusz

³⁶ ÁDÁM György: „Abortusz-modern társadalom-tudomány-logika. Utószó egy vitához”. *Magyar Napló*, 22. évf. 34. sz. 1990. augusztus 23. 10–11.

³⁷ Czakó Gábor (1942) Kossuth-díjas író, publicista, képzőművész, a magyar katolikus újságíróképzés megszervezője.

³⁸ CZAKÓ Gábor: „A szabadosságharcban védtelen ember. Utóirat az abortusz-vitához”. *Magyar Napló*, 22. évf. 35. sz. 1990. augusztus 30. 10.

³⁹ Sok forráson nem szerepel dátum, szerző vagy cím, így a beazonosításuk nem ment könnyen, néhány esetben feltételezésekre alapoztam, hogy milyen apropóból vagy mikor keletkezett az adott forrás, például a dátumozatlan plakátok esetében.

⁴⁰ „Beadvány az Alkotmánybírósághoz”. *Nőszemély*, II. évf. 1992/1. 24.

tiltása hosszabb távon nem hozza magával a születések növekvő számát. A tiltás viszont beláthatatlan következményekkel járhat: illegálisan elvégzett műtétekkel, a nem kívánt gyermekek megszületése pedig feszültségeket okozhat a családon belül. A szerzők meglátása szerint ahhoz, hogy változás következhesen be, meg kell teremteni a társadalmon belül az ideális feltételeket a gyermekvállaláshoz.

1990. október 9-i keltezéssel jelent meg egy interjú az *Esti Hírlapban* Szilágyi Emília aranyművessel, a Feminista Hálózat tagjával. Ebben Szilágyi beszélt a Feminista Hálózat törekvéseiről a nők érdekvédelemének és segítése kapcsán, illetve szó esett az abortuszkampányról. Szilágyiék szerint az állam szigorítása azt jelenti: egyetlen családmodellt részesít előnyben. Szilágyi felhívta a figyelmet, hogy még a vallásos nők sem támogatják a szigorítást. Az interjú megjelenése napján a lengyel nagykövetség előtt tartottak tüntetést, szolidaritásukat kifejezve a lengyel nőkkel, akik ugyanakkor néztek szembe az abortuszszigorítással.⁴¹

1991. november 4-én a Feminista Hálózat megtartotta első nemzetközi sajtótájékoztatóját, melyben az abortuszkérdéssel kapcsolatos álláspontjukat ismertették – kiemelve, hogy addig a vitában nem lehetett hallani a nők véleményéről, érdekeiről. A híradás szerint sokan eljöttek a sajtótájékoztatóra (újságírók, tévések, külföldi tudósítók).⁴²

A *Nőszemély* 1992. évi száma tematikusan az abortusz témáját járta körbe. Béres Zsuzsa nyitó cikkében szóvá tette, hogy az immáron két éve tartó abortuszvitában a nőket senki nem kérdezte meg. Olyan abortusztörvényt követelt, amely biztosítja a nő számára a szabad választást arra vonatkozóan, hogy megtartja-e a magzatát vagy sem. Kitért arra, hogy az abortusz tiltása nem növeli meg hosszabb távon a születések számát, az illegálisan elvégzett műtétek pedig óriási károkat okozhatnak. Béres szerint a gyermekvállalás megfelelő feltételeinek megteremtésével a társadalomnak kellene lehetővé tennie, hogy a meg nem született gyerekek megszülethessenek. Végül arra utalt: a frissen létrejött, többpárti demokráciában a választók felét a nők alkotják, így nem lenne célszerű figyelmen kívül hagyni az ő érdekeiket.⁴³

Wank Katalin Feminista Hálózat-tag hétoldalas cikkében szintén az abortusszal kapcsolatos gondolatait vetette papírra: kikelt a magzatvédők ellen, s felszólította őket, hogy fogadják örökbe a betiltott abortusz révén született gyermekeket. Kitért a népességrobbanás veszélyére, az egyház diktatórikus követelésére, az illegális abortuszok beláthatatlan következményeire. Végül felszólalt a nők méltánytalan helyzete ellen, ami a férfiak nők fölötti „parancsuralmából” fakadt. Wank cikke körbejárta az abortusz betiltását szorgalmazók szinte összes érvét, s egyenként megcáfolta őket.⁴⁴ A *Nőszemély* szerkesztői a Planned Parenthood⁴⁵ kiadványából is közzétet-

⁴¹ „Harcba indultak a szelíd feministák”. *Esti Hírlap*, 23. évf. 1990. 10. 9.

⁴² „Nemzetközi sajtótájékoztató”. *Nőszemély*, II. évf. 1992/1. 24.

⁴³ BÉRES Zsuzsa: „Az Alkotmánybíróság határozata”. *Nőszemély*, II. évf. 1992/1. 1–2.

⁴⁴ WANK Katalin: „Gondolatok az abortuszról. Törvényes törvények?”. *Nőszemély*, II. évf. 1992/1. 6–12.

⁴⁵ Az International Planned Parenthood nonprofit szervezet az Egyesült Államokban, amely – elsősorban fiataloknak – szexuális felvilágosító programokat szervez, illetve a nők jogaiért, egészségéért folytat kampányokat, különös tekintettel a nem kívánt terhességekre, illetve az elérhető fogamzásgátlás témájára.

tek egy fordítást *Kilenc érv a szabad abortusz mellett* címmel. Ezen érvek az illegálisan elvégzett műtétek következményeire emlékeztettek, a szabad társadalmat és a tiltott abortuszt összeegyeztethetetlennek tartották, illetve a nő választási jogának szükségességét hangsúlyozták.⁴⁶ A Feminista Hálózat aktivistái egy bekeretezett cikkben hívták fel a magyar nők figyelmét arra, hogy az abortuszt szigorítani fogják; ez pedig összeegyeztethetetlen a demokrácia alapelveivel. Arra kérték a magyar nőket, hogy csatlakozzanak a követeléseikhez, írjanak az országgyűlési képviselőiknek, és írják alá a Hálózat tiltakozását.⁴⁷ Ilyen jellegű felhívásból még kettőt helyeztek el a lapszámban, illetve közzétették Wank Katalin abortuszról szóló költeményét.⁴⁸

Ugyanez a lapszám tudósított arról, hogy pályázatuk révén a Feminista Hálózat általános támogatás címén 10 ezer dollár támogatást nyert a Global Fund for Women⁴⁹ elnevezésű amerikai alapítványtól. A Hálózat az abortusszal kapcsolatos kampányra kívánta fordítani az összeget. Ugyanekkor az International Planned Parenthood 2 ezer dollár támogatást küldött kifejezetten az abortusszal kapcsolatos szabad döntés jogáért folyó küzdelem megsegítésére.⁵⁰

Hochberg Ágnes⁵¹ hagyatékában is maradtak fent az abortuszkampánnyal kapcsolatos források. Egy írógéppel írt papírról kiderül, hogy a Feminista Hálózat 1990. június 26-án vitát szervezett a készülő abortuszzabályzás kapcsán, mely vitán részt vett a Kelet-Nyugat Kör,⁵² a Nőszövetség,⁵³ a Fidesz, a Magyar Nők Lapja és az Esti Hírlap képviselője. Ceruzával valaki kiegészítette a felsorolást a Levegő Munkacsoporttal⁵⁴ és a Zöld Párttal.

⁴⁶ „Kilenc érv a szabad abortusz mellett”. *Nőszemély*, II. évf. 1992/1. 13–14.

⁴⁷ „Nők, vigyázzatok!” *Nőszemély*, II. évf. 1992/1. 15.

⁴⁸ WANK Katalin: „Fonál”. *Nőszemély*, II. évf. 1992/1. 16.

⁴⁹ A Global Fund for Women nonprofit szervezet 1987-ben jött létre Kaliforniában, és nőszervezetek támogatását tűzte ki célul világszerte.

⁵⁰ „Alapítványi Pályázat”. *Nőszemély*, II. évf. 1992/1. 24.

⁵¹ Hochberg Ágnes (1964–1995): feminista aktivista és tudós volt, a Feminista Hálózat tagjaként is tevékenykedett. Kutatómunkájában elsősorban az 1960-as és 1970-es évekbeli olasz és amerikai feminista mozgalmak történelmével foglalkozott.

⁵² Network for East-West Dialogue (Hálózat a Kelet-Nyugat Párbeszédért) a nyugatnémet zöldek kezdeményezésére jött létre 1985-ben. A hálózat „a nyugati békemozgalmak csoportjai és a keleti független csoportok, kezdeményezések és egyének együttműködésének kötetlen formájában, a vélemények és a tapasztalatok cseréjét, valamint közös tevékenységek előmozdítását” tűzte ki célul. In CSAPODY Tamás: „Civil forgatókönyvek. Válogatott tanulmányok és publicisztikai írások (1983–2002)”. Budapest, Századvég Kiadó, 2002. 27.

⁵³ Itt feltehetően a Magyar Nők Szövetségéről van szó, ahogy ők jellemzik magukat: „a Magyar Nők Szövetsége politikai pártoktól független társadalmi szervezet. 1989-től tevékenykedik a nők jogainak és érdekeinek védelmében. Jogutódja a Magyar Nők Országos Tanácsának (MNOT), a Magyar Nők Demokratikus Szervezetének (MNDSZ). 1949–1992 között alapítója és kiadója a »Nők Lapja« című újságnak. A rendszerváltozás időszakában a Nemzeti Kerekasztal teljes szavazati jogú tagja. 2003-ig az egyetlen női érdekképviseleti ernyőszervezet hazánkban.” nokszovetsege.hu/2012/06/05/rolunk/

⁵⁴ A Levegő Munkacsoport nonprofit szervezet 1988-ban jött létre Budapesten. Politikai pártoktól és gazdasági érdekektől mentes, független társadalmi szervezet. Az állampolgári részvétel lehetőségeinek bővítésére, a nyilvánosság, a tájékoztatás és a tájékozódás szabadságának kiteljesítésére törekednek. levegő.hu/magunkrol/celok/

Szintén Hochberg Ágnes hagyatékában található egy Rózsa Edit SZDSZ-es képviselő által írt parlamenti felszólalás tervezete, amelyet feltehetően az abortuszszabályzás országgyűlési vitája során olvastak, vagy olvastak volna fel a szabad demokraták. A tervezetben a kormány abortusszal kapcsolatos törvényjavaslatához szóltak hozzá. A felszólaló tiszteletben tartotta azok véleményét, akik szerint a magzatot megilleti az élethez való jog, ugyanakkor ragaszkodott hozzá, hogy mindenkinek joga legyen a szabad döntéshez e téren, senki ne erőltesse rá a saját akarát a másokra. A kormány kétféle tervezettel állt elő: az egyik betiltotta volna az abortuszt, a másik liberálisabb, de a szabad demokraták javaslatához képest „nem nyújtott olyan egyértelmű védelmet a nő kiszolgáltatottságával szemben.” A szabad demokraták elfogadható tárgyalási alapnak tekintették ez utóbbit, bár ez is a magzat érdekeit tartotta szem előtt, és nem a nőét. A felszólalásban kitértek arra, hogy az abortuszok száma nem olyan magas – a 18 év alatti lányok növekvő abortuszai aggasztóak, ez pedig a szexuális felvilágosítás fontosságára hívja fel a figyelmet, illetve arra, hogy elérhetővé kell tenni a fogamzásgátló eszközöket. A felszólalás írója úgy vélte: ha a jelen viszonyokat szabályozzák, és nem az abortuszszabályzást akarják szigorítani, jó törvényt alkothatnak.

Az abortuszkampány visszhangja

A kampánnyal egy időben folyamatosan születtek sajtócikkek, interjúk, melyekben – olykor az aktivistákkal együtt – megemlítették vagy értékelték az abortuszvita állását, az abortuszkampány sikerességét. Ezeket az írásokat is szeretném bemutatni, a teljesség igénye nélkül. Kivétel nélkül mind pozitívan értékeli a feministák törekvéseit.⁵⁵

1990 augusztusában egy többek között leszbikus nők számára szervezett találkozóra a Feminista Hálózat négy tagot delegált, köztük Acsády Juditot⁵⁶ és Hochberg Ágnest. A találkozó alkalmából interjú készült, amiből kiderült, mik a Feminista Hálózat céljai: megváltoztatni a nők gondolkodását, aktivizálni őket, illetve a gyakorlati életben is segíteni akarták őket: pl. a szülő nők számára lehetővé tették volna, hogy ne csak kórházakban szülhessenek, mivel az ellátás során elég sok negatív élmény éri őket. Az abortusz akkori szabályozása is aggályos volt a nőkre nézve: túlnyomórészt férfi orvosok végezték a műtéteket, az eljárás során pedig lenézték a nőket. A Feminista Hálózat ezért aláírásgyűjtésbe kezdett, de tapasztalatuk szerint a napi robotba befáradt magyar nőknek egyszerűen nincs idejük és kedvük ezzel a témával foglalkozni. A másik aggasztó tény pedig, hogy a konzervatív felfogás egyre jobban terjedt a fiatal nők között is.⁵⁷

⁵⁵ Többségüket az egykori aktivisták által eltett emlékek között találtam, kivágva az újságból és félretéve.

⁵⁶ Acsády Judit: korábbi feminista aktivista, szociológus, az MTA TK Társadalomtudományi Kutatóközpontjának főmunkatársa.

⁵⁷ „Starting From Absolute Zero. An Interview with Hungary’s Feminist Network”. *Breakthrough*, Vol. 15, no. 1, Winter 1991. 10–15.

Boscagli Edit fordító jegyzete, mely egy Ádám György doktorral 1990 augusztusában készült interjúra való reakcióként született, következetesen támadta a magzatvédők álláspontját. Írásában megkérdőjelezte – csatlakozva a doktor alapvetően jogi megközelítésű cáfolataihoz – a valláserkölcsei alapot. Utalt arra, hogy a Biblia sehol nem állítja, hogy a magzat önálló személyiségnek tekinthető, azaz jogképes lenne. A liberális felfogású jogalkotás pedig eleve ódzkodik attól, hogy sértse mások szuverenitáshoz való jogát. Felhívta a figyelmet arra, hogy Magyarország világi állam, tehát ha európai állam szeretnénk lenni, nem alapozhatjuk alkotmányunkat és törvényeinket egy dogmára. Végezetül cselekvésre szólította fel a magyar nőket, lépjenek fel érdekeikért, vegyék fel a kapcsolatot a Feminista Hálózattal.

Pigniczky Réka⁵⁸ 1992 októberében a Magyar Narancsban megjelentetett cikkében az abortuszvítát lehetőségnek tartotta a nők nyílt felszólalására. Úgy vélte, hiába szigorítják a törvényt, az hosszabb távon nem csökkenti a terhességmegszakítások számát. Fontosnak tartotta a megelőzést, valamint hogy az állam megfelelő körülményeket teremtsen a szülni vágyó nők számára. Ugyanakkor kihangsúlyozta, hogy az állam nem foszthatja meg a nőket demokratikus jogaiktól egy ilyen szigorítással.⁵⁹

Miután lezajlott a kampány, születtek olyan írások a Feminista Hálózat aktivistáinak tollából, amelyek a kampányból igyekeztek tanulságot leszűrni, illetve magát a törvényt értékelik.

Acsády Judit és Bullain Nilda⁶⁰ említették néhány bekezdés erejéig *A női alternatíva*⁶¹ című összegző írásukban a Feminista Hálózat abortuszkampányát, amiben ismertették az 1992-es törvényről alkotott álláspontjukat. Eszerint a szervezet tagjai társszervezők voltak az 1991 augusztusában, II. János Pál pápa magyarországi látogatása alkalmából tartott „Szabad, gondolkodó konferencia” elnevezésű rendezvényen. (Az írásból nem derül ki, milyen gondolatok hangzottak el a konferencián az abortusz kapcsán.) Szót ejtettek arról is, hogy a Nőszemély 2. számát a témának szentelték, 1991 októberében pedig több más értelmiségi nővel együtt beadvánnyal fordultak az Alkotmánybírósághoz, amiben kérték, hogy tartsák tiszteletben a nők döntési jogát az abortusszal kapcsolatos határozat megalkotásánál.

A Nőszemély egyik 1993-as számában a kampány során szerzett tanulságokat tették közzé. Az Acsády Judit és Bullain Nilda által írt cikkből kiderült, hogy 1992 májusában a Feminista Hálózat tagjaiból megalakult a Szabad Döntés Jogáért Kampánycsoport egy külföldi támogatás szakmai és anyagi módon megnyilvánuló segítségével. Céljuk az volt, hogy a nyugati politikai kampányok mintájára a lehető leg-rövidebb idő alatt a legnagyobb befolyást gyakoroljanak a törvényhozókra és a közvéleményre is. Szerették volna elérni, hogy a nők megértsék: választójoguk révén ők

⁵⁸ Pigniczky Réka: egykor feminista aktivista, később rendező, operatőr, narrátor.

⁵⁹ PIGNICZKY Réka: „A nők ismét másodrangúak”. *Magyar Narancs*, 4. évf. 43. sz. 1992.10.22. 27.

⁶⁰ Bullain Nilda feminista aktivista, jelenleg az Egyesült Államokban él, az ICNL (International Center for Not-for-Profit Law) nevű szervezet alelnöke, nonprofit szervezetek számára nyújt tanácsadást.

⁶¹ ACSÁDY Judit – BULLAIN Nilda: „A női alternatíva. A magyar feministák és a Nőszemély”. *Mozgó Világ*, XIX. évf. 1993/12. 122–128.

is befolyásolni tudják a döntéshozatalt. A cikkírók az egyik legsikeresebb akciónak a levelezőlap-akciót tartották, több ezren küldték el képviselőjüknek a Kampánycsoport által gyártott képeslapokat, amiben felszólították az adott országgyűlési képviselőt, hogy ne szavazza meg az abortuszszabályzás szigorítását. A Kampánycsoport elkészített egy rövidített változatot egy abortuszról szóló, amerikai dokumentumfilmből, melyet népszerűsíteni kívántak, például iskolákban. Emellett a csoport aktívan részt vett a törvény előkészítésében, több párttal együttműködve (SZDSZ, MSZP), törvényjavaslatokat kidolgozva. A Kampánycsoport kérésére az Európai Hálózat a Nők Abortuszhoz és Fogamzásgátláshoz való Jogaiért elnevezésű szervezet nyílt levelet küldött a Parlamentnek: ebben arra kérték a képviselőket, hogy vegyék figyelembe a nők érdekeit. A kampány végén a Kampánycsoport 13 ezer öszszegyűjtött aláírást nyújtott át Szabad Györgynek, az Országgyűlés elnökének, a nők döntési jogának megtartását követelve.⁶²

A kampányt ismertető cikk alatt Báthory Anna írásában az 1992. évi abortusztörvényt értékelte. Bár a képviselők a liberálisabb szabályzást szavazták meg, Báthory megfogalmazott néhány kritikát. A kormány szemléletmódja ugyanis egyértelműen patriarchális; ez megmutatkozik abban is, hogy bár a törvény megengedi a nő szabad döntését, alapvetően bűncselekménynek tartja az abortuszt, engedélyhez köti. Az eljárás, a kötelező tanácsadáson való részvétel államigazgatási aktussá teszi az egyébként egy állampolgárnak kijáró egészségügyi ellátást. Holott – Báthory szerint – az államnak számtalan lehetősége lenne a szexuális felvilágosításra; de az állam arra sem vállalt kötelezettséget, hogy térítésmentessé tegye a fogamzásgátlást.⁶³

Összegzés

A Feminista Hálózat abortuszkampánya mindenképp újszerű jelenség volt a magyar nőtörténetben. A kampány szervezői éltek a frissen létrejött képviseleti demokrácia nyújtotta lehetőségekkel, mint például a képeslapkampány, mely nagy sikert aratott. Bár már volt példa hasonló aláírásgyűjtésre az abortusz megszigorítása ellen (itt Kőrösi Zsuzsáék 1973-as akciójára gondolok), a rendszerváltás előtti időszakban meghurcolásra számíthatott az, aki ilyen szervezkedésbe kezdett. A Feminista Hálózat már egy teljesen más politikai-társadalmi közegben tevékenykedett, amit ki is használt: kampányát a nyilvánosság teljes bevonásával, a lehető legtöbb felületen (újságok, köztük saját folyóiratuk révén, amelyet terjeszthettek is) végezte, és arra biztatta a nőket, hogy igyekezzenek befolyást gyakorolni a törvényhozatalra, mivel a vitatott kérdésben ők a leginkább érintettek.

Megfigyelhető, hogy a hagyományosnak tekinthető fórumokon, mint például a Magyar Napló hasábjain, a férfi hozzászólók nagyobb létszámban jelen voltak az

⁶² ACSÁDY Judit, BULLAIN Nilda: „Kampány az abortuszról való döntés jogáért”. *Nőszemély*, III. évf. 1993/1. II–12.

⁶³ BÁTHORY Anna: „Tanulságok az abortusz-törvény kapcsán”. *Nőszemély*, III. évf. 1993/1. 12.

abortuszvitában, mint a nők. Ezt szerette volna megváltoztatni a Feminista Hálózat, mozgósítani a magyar nőket, hogy lépjenek fel a saját érdekükben, vegyenek részt a politikai döntéshozatalban, ráadásul elérkezett a demokrácia ideje, lehetőségük van, hogy kifejezzék akaratukat.

A Feminista Hálózat története szempontjából az abortuszszabályzás szigorítása elleni kampány nagy jelentőségű volt: olyan közös célt jelentett, amely összefogta és mozgósította az aktivistákat, közös platformra hozta őket. A kampány lezajlása után nem volt már olyan közös cél, aktivitás, ami ilyen mértékben együttes fellépésre és cselekvésre ösztönözte volna az egyesület tagjait. Bár a fennmaradt források arról tanúskodnak, hogy időről időre összejártak, részt vettek rendezvényeken, ezek már inkább a Feminista Hálózat nevében történt egyéni akciók voltak, nem állt mögöttük egyesületi szinten kimondott akarat vagy cél.

A kampány óta csaknem harminc év eltelt, de az abortusz szabályzásának kérdése máig indulatokat és vitákat gerjeszt nemcsak itthon, hanem világszerte is. Mind az abortuszt ellenzők, mind a választási lehetőség fenntartása mellett érvelők kiterjedt érvrendszerrel bírnak pro és kontra. Vitathatatlan, hogy az abortusz aktuális szabályozása (vagy épp szabályozatlan volta) fontos mutatója annak, hogy a nők milyen státusszal rendelkeznek a társadalmon belül. A Feminista Hálózat felismerte a kérdés fontosságát, és minden eszközzel a nőknek kedvezőbb szabályozás eléréséért harcolt. Jelen tanulmány ennek a törekvésnek kívánt emléket állítani.

Rezümé

1990-ben, az éppen formálódó magyar demokrácia időszakában egy orvosokból és jogászokból álló egyesület, a Pacem in Utero beadványainak hatására az Alkotmánybíróság hatályon kívül helyezte az aktuális abortuszszabályzást. Az új törvény megalkotásáig az abortuszt pártolók és ellenzők között éles vita alakult ki arról, hogy szigorítani kell-e a terhességmegszakítás jogi feltételein. Írásomban ezt a vitát szeretném bemutatni, egyrészt a Magyar Napló hasábjain 1990 nyarán megjelent véleménycikkek tükrében, melyeket politikusok, újságírók, túlnyomórészt férfiak írtak. A másik szempontot a rendszerváltással együtt megalakuló, nőkből álló Feminista Hálózat adja, melynek tagjai sikeres aláírásgyűjtést is folytattak a szigorítás megakadályozása érdekében. A Hálózat kampányát a fennmaradt források (plakátok, újságcikkek, illetve az egyesületi lap, a Nőszemély) alapján rekonstruálom. Összegzésként a kampány visszhangját és az aktivisták által levont tanulságokat mutatom be.

Kulcsszavak: rendszerváltás, feminizmus, nők, abortusz, Magyar Napló, Feminista Hálózat

Abstract

The first test of a new democracy: the abortion debate during the transition

In 1990, in the context of the shaping Hungarian democracy, the Constitutional Court overturned the actual abortion regulations following a petition by an organization, Pacem in Utero (it means peace in the uterus). Until the new law was enacted, there was a heated debate between the abortion advocates and opponents over whether a more restrictive abortion law should be enacted. In this article I would like to introduce this debate, firstly with a view of the articles published in the Magyar Napló in the summer of 1990, mostly written by men (journalists, politicians etc.). The other aspect comes from the Feminist Network, which was formed along with the transition, and its members – women – collected signatures to oppose the tightening. I reconstruct the Network's campaign from the remaining sources (posters, newspaper articles, and the association paper, Nőszemély). At last, I present the echoes of the campaign in the press and the conclusions the activists have drawn.

Keywords: transition, feminism, women, abortion, Magyar Napló, Feminist Network